

Språknytt

i Skandinavia

side 18

Leder

Vi må forstå naboen

Helt siden de nordiske språkene skilte lag for rundt tusen år siden, har mennesker i Skandinavia vært i stand til å kommunisere med hverandre på sitt eget morsmål. Språkfellesskapet har definert den skandinaviske identiteten og gjort samkvem på tvers av grensene enkelt.

Men et språkfellesskap og en felles språkidentitet må aldri tas for gitt, men hegnes om, røktes og pleies. Hvis ikke risikerer vi at verdifullt hopehav går tapt. Ulike undersøkelser har pekt på at forståelsen av nabospråkene i Skandinavia har blitt dårligere. Aller vanskeligst er det for dansker å forstå naboeene i nord.

Ungdomsserien SKAM har skapt et nytt bilde av Norge i Danmark og Sverige. Seertallene knuser rekorder, og ungdommer fra nabolandene våre har oppdaget at det går an å forstå norsk. Likhetene mellom dem selv og ungdommene på skjermen overrasker.

På grunn av manglende musikkrettigheter ble tilgangen til SKAM på NRKs nettsider nylig sperret for seere utenfor Norge. Det er svært beklagelig. I en hverdag der engelsk blir mer og mer dominerende, må film og TV på de nordiske språkene være tilgjengelig i alle de nordiske landene. Språkfellesskapet har ikke råd til at den neste *Pippi Langstrømpe* blir stoppet på grensa.

SKAM er ikke et enestående eksempel. Mens vi oversvømmes av engelskspråklig innhold på strømmetjenester som Netflix, HBO og iTunes, er det langt mellom de nordiske innslagene.

Det er et politisk ansvar å sørge for at nordisk film og TV når ut, og at det legges til rette for deling av kulturuttrykk over hele språkområdet. Bare slik kan vi styrke og videreføre den felles nordiske identiteten. Det vil være både god kulturpolitikk og klok språkpolitikk.

Aase Wetås

direktør i Språkrådet

Innhold 1 | 2017

3 «Det er viktig at norsk språk står sterkt»

5 Språkbrukeren

6 Intervjuet

10 Ord i fjor

12 Metaforer på hjernen

14 Godt klima for språk

17 Med andre ord

18 Med SKAM å melde

24 Bygger bro mellom nabospråkene

26 Språkvård på svenska

30 Tegner bra for østfolddialekten

31 Nyord

32 Klipp

33 Leserspørsmål

36 Historia bak

«Det er viktig at norsk språk står sterkt»

Det mener iallfall de aller fleste av oss. Språkrådet har tatt temperaturen på våre oppfatninger om norsk språk.

AV ERLEND LØNNUM

PÅ OPPDRAG FRA SPRÅKRÅDET har Opinion undersøkt nordmenns holdninger til norsk språk og språkmangfold. Undersøkelsen viser blant annet at 87 % synes det er viktig at norsk har en sterk posisjon, at like mange synes det er viktig å bevare stedsnavn som kulturminner, at 62 % synes det blir brukt for mye engelsk, og at 75 % er interessert i norsk språk.

De 1028 respondentene er rimelig fordelt etter kjønn, alder, geografi og utdanning.

Over snittet språkinteressert

Konklusjonen er at interessen for språk er stor i det norske folket. Den er faktisk så stor at 65 % av de spurte mener at de behersker norsk bedre enn gjennomsnittet. ►

Språkrådets undersøkelse viser at 29 % er enige og 61 % uenige i påstanden «Jeg skriver ofte på dialekt i private sammenhenger». Her fra NRKs *Dialektriket* med programleder Yasmin Syed.

Foto: NRK

► Her er noen av påstandene respondentene skulle si seg enige eller uenige i («vet ikke»-svarene er utelatt):

Brev fra det offentlige er ofte uklart formulert.

49 % ENIG
20 % UENIG
28 % VERKEN ELLER

Stedsnavn er kulturminner som det er viktig å bevare.

87 % ENIG
3 % UENIG
8 % VERKEN ELLER

Jeg er interessert i norsk språk.

75 % ENIG
6 % UENIG
18 % VERKEN ELLER

Folk var mer stolte av det norske språket før.

58 % ENIG
9 % UENIG
17 % VERKEN ELLER

Jeg synes engelsk blir brukt i for mange situasjoner der norsk ville fungert like godt.

62 % ENIG
18 % UENIG
19 % VERKEN ELLER

Jeg behersker norsk bedre enn gjennomsnittet i Norge.

65 % ENIG
7 % UENIG
24 % VERKEN ELLER

av de spurte mener det er viktig at norsk språk står sterkt

Populære ordbøker

Undersøkelsen viser også at én av tre respondenter har brukt *Bokmålsordboka* og *Nynorskordboka* på nett. Tre av fire mener det er viktig med slike gratis nettordbøker, og fire av fem svarer at de er fornøyde med dem.

Meninger om språk

I tillegg til å svare på spørsmål fikk respondentene mulighet til å foreslå hva som skal til for å øke interessen for norsk språk og språkmangfold. Her er noen av forslagene:

«At norsk språk får mer oppmerksomhet i mediene»

«At flere bedrifter bruker mer norsk»

«Bedre norsklærere»

«Radio- og TV-program av typen *Nomino* og *Typisk norsk*»

«Start med språklig bevisstgjøring allerede i barnehagen»

«Bruk mer dialekt i mediene»

«Bruk sosiale medier, gjerne med humoristisk snert»

«Løs kryssord»

«I love norsk!»

Stemmen på bussen

DING – «**NORDRE ÅSEN**», proklamerer høyttalerne på 56-bussen i Oslo selvsikkert.

Det må da være feil uttale, tenker jeg, like selvsikkert, idet vi nærmer oss holdeplassen. For siden jeg var seks år, har jeg spilt fotball på Nordre Åsen og sagt *Åsen* med tonem 1, slik vi sier *loven*, og ikke *Åsen* med tonem 2, slik vi sier *låven*. Kan ikke folk i Sporveien lære seg å uttale stedsnavn riktig?

Jeg kontakter damen i høyttaleren for å høre hva hun har å si til sitt forsvar.

***

– Første gang jeg spilte inn alle holdeplassene på bånd, fikk jeg hjelp med uttalen av en tidligere kollega som er et unikum på Oslo-historie. Men så måtte jeg spille inn alt sammen en gang til, for jeg hørtes litt for sur ut, humrer Kristin Aarre, Ruters stemme utad. Hun har lest inn nesten 2000 navn på holdeplasser i Oslo og Akershus og vet en god del om stedsnavn.

– Vi kjenner ikke lokalhistorien til hver krik og krok i området, så jeg er ydmyk og åpen for å gjøre endringer. For folk kontakter oss stadig hvis de mener vi har gjort en feil.

– Her om dagen var det en som mente at vi hadde uttalt Gjønnes på Kolsåsbanen feil. Jeg uttalte navnet med tonem 1, og han var sikker på at det skulle ha tonem 2. Etter litt rask googling fant jeg heldigvis ut at vi hadde rett. Men det hender at vi tar feil, og da retter vi det opp så fort vi kan.

– Jeg tenker først og fremst på at jeg skal snakke tydelig og høres hyggelig ut, ikke at jeg skal «snakke bokmål». Selv er jeg fra Kolbotn og har alltid snakket slik jeg gjør på bussen, trikken og t-banen. Men til daglig sier jeg «Majorstua», selv om jeg har spilt inn «Majorstuen» og vet at det er det stasjonen har hett siden 1898, forteller Aarre.

– Og jeg har sluttet å høre på meg selv på bussen om morgenen. Da har jeg heller musikk på øret, avslutter stemmen på bussen.

***

Da jeg kommer hjem samme kveld, slår jeg opp i *Store norske leksikon* på nett: «Åsen, boligstrøk i Oslo [...] Navnet kommer av norrønt *os*, 'elveutløp', og *vin*, 'naturlig eng'.» Os og eng, altså, men ingen ås i Åsen. Så feil kan man ta.

«Det som er deilig med dansk, er at det er så kraftig. Det har mye pasjon i seg.»

Dansk-norsk liebhaber

Jakob Oftebro er skuespilleren som føler seg like hjemme i det danske sprog som i morsmålet norsk. Men det har krevd både terping og innsats – og smerter i tunge og gane.

AV LARS IVAR NORDAL

Da jeg reiste til Danmark som 21-åring, opplevde jeg å ikke bli forstått. Det var egentlig ganske provoserende. Etter fire dager i København fant jeg ut at jeg måtte slå om. Jeg var drittlei av at de sa *undskyld* tre ganger når jeg gikk på 7-Eleven. Det eneste som funka, var å begynne å snakke dansk, forteller Jakob Oftebro.

Han kasta seg ut i det danske språkbadet, og siden har han svømt rundt blant bløte konsonanter og vriene vokaler. Ti år etter at han kom til den danske hovedstaden, er den 31-årige skuespilleren fra Oslo kjent i hele Norden. Med opptredener i suksesser som *Broen* og *Skammerens datter* og med en nordisk språkpris i bagasjen er han blitt en ambassadør for nordisk samarbeid og et sinnbilde på den kjekke, unge og hippe nordboeren.

Bedre på dansk?

Det var tilfeldigheter som førte Oftebro til Danmark. Han ville studere et år på teaterskolen i København for å få hjemlandet litt på avstand. Men et år i en by som København blir raskt til flere, og i dag har Oftebro fast base i den danske hovedstaden.

Språket behersker han nå så godt at han stiller på lik linje med danske skuespillere når castingagenter, instruktører og regissører velger hvem de vil ha med på laget i sin neste film eller tv-serie. ►

– Med det samme jeg visste at jeg skulle flytte til Danmark, slukte jeg danske filmer, jeg så sikkert fjorten stykker. Og så kjøpte jeg meg et språkkurs, *colloquial danish*, som jeg hørte på discmanen min.

Var det vanskelig?

– Veldig vanskelig. Noe av problemet er at det er så likt norsk. Samtidig merka jeg fort at man bruker andre muskler når man snakker dansk. Etter en ukes tid fikk jeg vondt i tunga, ganen og hodet. Jeg ble faktisk sjuk i to dager. Men klassekameratene var fornøyde. «Nå snakker du norsk så vi kan forstå deg», sa de da. Jeg gadd ikke ta den diskusjonen, ler Oftebro.

Og muskelarbeidet har båret frukter, for siden har de danskspråklige rollene kommet som perler på en snor: fra botaniker i kolonitidens Afrika i filmen *Guldkysten*, via soldat i andre slesvigske krig i tv-serien *1864* til en bannende rockestjerne-utgave av Peter Wessel Tordenskjold i filmen *Tordenskjold og Kold*.

– Det er ganske paradoksalt at jeg de siste fem åra har hatt dobbelt så mye å gjøre i Danmark som i Norge. Men det har vært fantastisk. Utlandet var for meg Danmark, og eventyret for meg var å jobbe der. Kanskje er jeg rett og slett en bedre skuespiller på dansk?

Må lære av hverandre

Hvem vet, kanskje er han det. Men i år spås Jakob Oftebro et internasjonalt gjennombrudd. I oktober kommer storfilmen *Snømannen* basert på Jo Nesbøs bok. Der spiller han politimannen Magnus Skarre, på lag med stjerner som Michael Fassbender og Val Kilmer. Videre spiller han kjekkkashomse i samproduksjonen *Tom of Finland* og har en hovedrolle i den nederlandske filmen *Verdwijnen*. Men hans engasjement for nordisk film og skandinavisk samarbeid er ikke mindre av den grunn.

– Det skapes utrolig mye bra innhold i de nordiske landene. Se bare på det som har

skjedd med NRK-serien SKAM, der regissør og manusforfatter Julie Andem har fått utfolde seg fritt. Det er kjempekult at serien har blitt så populær i Danmark og Sverige – og det er på tide. Forhåpentlig kan SKAM skape mer blest om norske produksjoner, for det er så mye bra der ute, sier Oftebro.

Hvordan kan vi ri videre på SKAM-bølgen?

– Vi må gi kreativt spillerom til produksjoner som tar opp viktige ting. Vi må satse på dem som lager serier og filmer de brenner for. Og så trenger vi mer samtidsdrama, slik som *Borgen*. Ingen hadde regna med at en serie om dansk politikk skulle slå an i England, men så går den hen og blir en kjempesuksess.

– Samtidig pågår det mer utveksling blant skuespillere i Skandinavia. Jeg har en dansk kompis som jeg oppfordra til å søke på Teaterhøgskolen i Oslo, og som studerer der nå. Og det er norske og svenske studenter på teaterskolen i København. Det kan bidra til at flere prøver seg på en karriere i andre skandinaviske land. Og den utviklinga må vi oppmuntre til, sier Oftebro.

Men hvorfor er det viktig at vi i Skandinavia får kulturinntrykk fra hverandre?

– Vi kan lære av hverandres erfaringer. SKAM er et prakt eksempel: Plutselig oppdager vi hvor like vi egentlig er. Vi har tross alt flere hundre års felles historie, og vi har gått til krig mot hverandre og vært i union. Det ville være utrolig synd om vi bare skulle se på Netflix og snakke engelsk med hverandre. Det finnes film og tv der ute som handler om deg og meg, men som vi ikke får med oss. Kanskje må vi utfordre oss selv litt for å forstå. For om man tør, får man utrolig mye igjen for det.

– Og så er det en annen fordel: Når du ser dansk eller svensk film, blir du fortalt en historie om deg selv, men med et språklig slør. Det kommer ikke helt fra din egen bakgård, men du kjenner deg igjen. En slik distanse kan

være deilig for tilskueren. Du slipper å henge deg opp i små språklige nyanser som en morsmålsbruker kanskje ville ha kjent igjen. Slik var det da jeg flytta til Danmark. Jeg syntes alle danske skuespillere var helt fantastiske. Men etter at jeg har lært språket bedre, legger jeg også mer merke til nyansene og det som ikke funker.

Ikke bare Netflix

Hånd i hånd med de danske nyansene kom forståelsen av hva det vil si å spille på et fremmedspråk. Oftebro skjønte raskt at det krevde en helt annen forberedelse. Dobbel jobb, som han sier.

– Når jeg for eksempel står på scenen i Norge og bruker ordet *mamma*, gir det gjengklang i min egen barndom og mine egne opplevelser. Gjør jeg det samme i Danmark og sier *mor*, må jeg forestille meg den følelsen *mamma* gir meg, og speile den på dansk. Så man får mye gratis når man spiller på sitt eget morsmål.

Samtidig som du har perfeksjonert dansken, viser undersøkelser at språkforståelsen innbyrdes i Skandinavia blir dårligere med tida. Hva kan vi gjøre med det?

– Vi må spre alt det bra innholdet som lages. I dag er det nærmest umulig å få sett en skandinavisk produsert film etter at den tas av kinoplakaten. På kino vises den en ukes tid, og så har den ikke noe liv etterpå. Vi trenger en plattform der vi kan se og strøme det som ikke finnes på Netflix. Det er noe av hemmeligheten bak suksessen til SKAM at den er så tilgjengelig på nett.

Språkpasjon

Når Jakob Oftebro snakker om språk, er det med glødende interesse og smittsom entusiasme. Han har et kjærlighetsforhold til det danske språket. Og han vil at flere skal oppdage

fordelene ved å lære seg et annet skandinavisk språk.

– Jeg tror man lærer mer om vår historie ved å lære seg dansk. Siden språket ligger så tett på norsk, blir det en fin inngang til å lære seg fremmedspråk. Dersom du vil lære tysk, må du innom utrolig mye grammatikk. Med dansk kan du kaste deg raskt ut i språket og føle at du blir forstått.

– For en nordmann kan det føles rart å slå helt over til dansk. På tysk og engelsk har du derimot ikke noe valg – du kan ikke snakke *litt* tysk. Med dansk og svensk er det annerledes. Du kan godt snakke et slags blandingspråk, men min erfaring er at det er ekstra gøy å legge helt om – og så få det til.

Hva vil du si er de største forskjellene på norsk og dansk?

– Det som er deilig med dansk, er at det er så kraftig. Det har mye pasjon i seg. Østnorske dialekter er helt annerledes, siden tonefallet går opp på slutten. Det kan gjøre det vanskelig å spille teater på østnorsk. På dansk er det lettere å ha autoritet og være streng. Samtidig kan dansk oppfattes som et litt mumlende språk. Jeg opplever at danske skuespillere derfor må legge ned en ekstra innsats for å gjøre seg forstått på scenen. Dansk er bløtt, mens norsk er mye mer artikulert. Derfor var artikulasjonen noe av det jeg slet mest med da jeg begynte å bruke dansk som scenespråk.

Har du et yndlingsord på dette «dejlige, passionerede sprog»?

Oftebro ber om betenkningstid. Så er han innom både *flødeskum* og *skumfidus*, før han til slutt velger et tilsynelatende fargeløst ord, som på nabospråket viser seg å skjule en skatt.

– Kanskje *kurv*? På norsk står jo ordet bare der. Men på dansk har det en vokal med støt, man hører verken r-en eller v-en. Lyden av *kurv* på dansk, det er som lyden av en fugl som kurrer! ●

Ord i fjor

Fjorårsordene er preget av en viss pessimisme. Men *hverdagsintegrering* er et lys i mørket, og *hygge* gjør det litt lunere i stua.

AV ERLEND LØNNUM

EN REKKE MER ELLER mindre negativt ladde ord vant ordkåringene rundt om i verden i fjor: *postfaktuell*, *surrealistisk*, *fremmedfrykt*, *søppelcontainerbrann* og *populisme* er blant de utvalgte. Et par positive unntak finner vi i Det fjerne Østen. Og i Østerrike er det satt ordlengderecord.

Postfaktasamfunn

I Norge kåret Språkrådet *hverdagsintegrering* til årets ord 2016. Ordet beskriver den innsatsen vanlige folk gjør i hverdagen for å integrere flyktninger og innvandrere. Det er et ord som har kommet for å bli etter at statsministeren brukte det i nyttårstalen ved inngangen til fjoråret.

Andre kandidater på den norske ti-på-topp-lista var *lø* (slang for 'teit'), *postfaktuell*, *fleksitarianer*, *parallelsamfunn* og *brexit* (se begrunnelse for utvalget på Språkrådets nettsider).

Den norske bronsevinneren *postfaktuell* fikk gull i både Storbritannia (*post-truth*) og Tyskland (*postfaktisch*). Postfaktualitet går ut på at vi stadig oftere debatterer debatten, som fylles av følelser og retorikk på bekostning av kunnskap, fakta og saklighet.

English hygge

Hygge fulgte *post-truth* hakk i hæl i kåringen til Oxford Dictionaries. Den engelske defi-

nisjonen lød slik: «a quality of coziness and comfortable conviviality that engenders a feeling of contentment or well-being (regarded as a defining characteristic of Danish culture)».

Ifølge Oxford-ordboka er *hygge* et av flere «uoversettelige» lånord i engelsk, i selskap med *schadenfreude* (skadefryd) fra tysk, *dépaysement* (fremmedgjøring i eget land) fra fransk og *duende* (nisse) fra spansk.

Andre kroninger i engelskspråklige land er *xenophobia* (fremmedfrykt) fra britiske dictionary.com, *surreal* (surrealistisk) fra amerikanske Merriam-Webster og *dumpster fire* (søppelcontainerbrann) fra American Dialect Society. Den kaotiske verdenssituasjonen skinner igjennom.

Danskhet og manneforklaring

Dansk P1 og Dansk Sprognævn satte *danskhed* øverst på sin liste: «Spørsmålet om, hvad det vil sige at være dansk, og hvad der er danske værdier, er noget af dét, der har indkapslet året, fyldt i debatten og har optaget mange», heter det i juryens begrunnelse.

På Island gikk teleskopordet *hrútskýring* av med seieren. *Hrútur* betyr 'vær', altså sau av hankjønn, og *utskýring* er 'forklaring'. Den opprinnelige inspirasjonen er det engelske *mansplaining* 'manneforklaring', det å bli belært av menn i utregsmål. Språkrådet har

Trumpisme, danskhet og brexit var populære ord i 2016. Foto: Shutterstock

forresten fått flere forslag til hanndyrinspirerte norske ord for det samme: *stutgreiing/stutredning, bukklærdom, værmelding, tyrade og råneinnskrift*.

Valgordvalg

Mens Tyskland valgte *postfaktisch*, satte Østerrike lengderekord med et annet politisk ord: *Bundespräsidentenstichwahlwiederholungsschiebung* ('forbundsresidentandrealvggjen-tagelsesutsettelse'). Den 51 bokstaver lange sammensetningen oppstod da presidentvalget ble utsatt og omgjort så mange ganger at det tok åtte måneder før det ble avgjort.

Et politisk ord som har vekket særlig interesse, er *populisme*. Fundación del Español Urgente kåret *populismo* til årets ord: «I et så politisk år som 2016, med globalt viktige hendelser som brexit, Donald Trumps presidentvalgseier og andre valg og folkeavstemninger [...], måtte Fundéus ord for året komme fra

den sfæren. [...] *Populismo* er også lingvistisk interessant fordi det med årene har fått en mer negativ betydning på spansk», uttalte stiftelsen.

I Finland kom både *brexit*, britenens EU-sorti, og *trumpismi*, alt som har med Trump å gjøre, på nyordslisten til Institutet för de inhemska språken.

Solid håndverk

I Japan gikk *kamitteru* til topps. Det betyr 'gudeaktig' (*kami* = gud) og har visstnok blitt populær ungdomsslang, særlig etter at baseballtreneren for Hiroshima-laget brukte det om en av sine spillere.

Kineserne valgte tegnet for faglig dyktighet og godt håndverk (*gongjiang jingshen*). Det ble særlig aktuelt etter at statsminister Li Keqiang snakket varmt om å forbedre kvaliteten på produkter Made in China – nok et eksempel på verdenspolitisk ordbruk i 2016.

Metaforer på hjernen

Hodet er det beste eksempel på at kroppen står modell for språklige bilder: Vi har tak over hodet, øyne i nakken, ørene på stilk, bein i nesa og en vond smak i munnen. La oss tale i bilder.

AV ERLEND LØNNUM

ORD OG UTTRYKK som brukes i overført betydning, kalles metaforer (fra gresk 'overføring'). For å låne ord fra botanikken: Metaforene florerer i språket vårt og gir grobunn for gode og mindre gode språkblomster. Språkbilder henter vi gjerne fra dyreriket: Vi skuer hunden på hårene og kjøper katta i sekken. Fra møblerte hjem: Vi faller mellom to stoler og kommer ut av skapet. Fra matfatet: Vi meler vår egen kake og tar det med en klype salt. Og fra de fire elementene: Vi har mange jern i ilden, stikker fingeren i jorda, har luft under vingene og får vann på mølla. Bare for å nevne noen.

Men det er nok kroppen som forsyner oss med flest metaforer. Det er overhodet ikke rart siden vi alle har en kropp å kle språket med.

Vokser oss over hodet?

I eldre tider mente man at følelsene hadde utspring i kroppens organer og væsker. Leveren var sete for blant annet mot, derav uttrykket «snakke rett fra leveren», altså være ærlig, og hjertet og nyrene var sete for tankene, derav uttrykket «granske hjerte og nyrer», det vil si sinnets innerste tanker.

Senere har man tatt til vettet og plassert fornuften der den hører hjemme, i hodet: Vi bærer hodet høyt av stolthet, klør oss i hodet

av rådvillhet og blir røde i toppen av opphiselse. Vi stikker hodet i sanden når vi ikke vil se virkeligheten i øynene, vi stikker hodet frem for å vise oss, og vi stikker hodene sammen for å konspirere. Vi holder hodet kaldt for å tenke klart, og vi holder hodet over vannet for å overleve. Vi går med hodet under armen når vi gjør noe uten å tenke over det, og vi står på hodet for å gjøre noen til lags. Og vi kan kreve ditt hode på et fat hvis du har tabbet deg ut.

Med åpne øyne og lånte ører

Metaforene har også øynene med seg: Vi gjør store øyne av forbauselse. Vi lukker øynene for det vi ikke vil se, og ser i øynene det vi er forberedt på. Vi har øye for dem vi forstår, og et godt øye til dem vi liker. Vi holder øye med dem vi passer på, og får øye på dem vi oppdager. Vi får ikke øynene fra det vi beundrer, men det kan likevel ende med at vi må ta øynene til oss. Og det onde øyet bør vi vokte oss for, siden det etter gammel folketro skal kunne skade alt levende.

Vi kan i samme øyeblikk låne øre til høreorganene våre: Vi får så ørene flagrer når noen er sinte på oss. Vi får ikke ørens lyd når noen bråker for mye. Vi vender det døde øret til når vi ikke vil følge med. Og det som går inn det

I *Bokmålsordboka* og *Nynorskordboka* er det metaforer i bøtter og spann, så det er mer å få øynene opp for. Foto: eli_asenova / iStockphoto

ene øret og ut det andre, har vi egentlig ikke fått med oss.

Nebbetete og nesevis

Har vi nese for noe, har vi god teft. Den gode luktesansen har pussig nok gitt oss adjektivet nesevis. Et synonym til nesevis er nebbete, så her er både nese og munn inne i bildet.

Er vi som snytt ut av nesene på far, ligner vi ham nærmest på en prikk. Vender vi nesene hjemover, drar vi rett og slett hjem. Blir vi pekt nese av, blir vi hånet. Mister vi mål og mæle, får vi ikke frem et ord. Og legger vi ordene i munnen på deg, prøver vi å svare på dine vegne. Da kan du beskyldte oss for å stoppe munnen på deg – eller kanskje be oss om å holde kjæft.

Kors på halsen

Vi iler videre og tar beina på nakken: Tar vi oss selv i nakken, må vi skjerpe oss. Får vi deg på nakken, har vi kanskje terget deg. Og tar vi på oss for mye, kan vi knekke nakken på det.

Videre går vi på med krum hals, det vil si med stor energi, og setter latteren i halsen når det ikke er så morsomt lenger. Blir vi riktig lei, får vi noe helt opp i halsen og kanskje lyst til å flykte hals over hode.

Vi kroner hodeverket med en fjær i hatten for hattenmetaforene, som har en smak av gamle dager, da man bar sin hatt som man ville (helt fritt), var på hatt med folk (på hils) og var mann for sin hatt (selvhjulpen).

Hatten av for metaforene!

Godt klima for språk

– Klimaet er eit usynleg fenomen, i motsetnad til vêret, som vi kan sjå og nærmast kjenne på. Språket er difor særskilt viktig når ein formidlar klimafaget, seier professor Kjersti Fløttum.

AV OLE VÅGE

FLØTTUM ER SPRÅKVITAR ved Universitetet i Bergen og leiar av forskingsprosjektet LINGCLIM, der ho saman med andre språkvitarar og natur- og samfunnsvitarar har sett på språkbruk i klimadebatten. Forskarane har snakka med skuleelevar, samanlikna stortings-

meldingar og analysert bloggar for å forstå korleis vi oppfattar og snakkar om klima.

Retorikk

Klimaet er eit samansett fenomen, med innfløkte samanhengar mellom havstraumar, sol-

lys og gassar som avgjer vilkåra for alt liv på jorda vår. Det handlar altså om mykje meir enn ruskevær og varme dagar. Samstundes er mange interessentar involverte i eit av dei mest debatterte faga i samfunnet – både i og utanfor akademia. Det gjer noko med språket og korleis faget vert formidla.

– Fagfolk nyttar ofte ord frå daglegtalet i ei mykje meir presis tyding. Eit døme på det er omgrepet *sannsynleg*. FN's klimapanel har ein fingradert skala om kor sikre og usikre konklusjonane er, frå *nærmast sikkert* (99–100 %) til *usedvanleg usannsynleg* (0–1 %). Det kan skape vanskar når andre enn fagfolk skal tolke og forstå avgjerande premisser i faget, seier Fløttum.

Når FN's klimapanel skriv om klima, samanfatar dei den forskingsbaserte kunnskapen på feltet og foreslår tiltak mot klimaendringar. Fløttum og forskarane har sett nærmare på nokre av dei mange klimapolitiske tekstane som er skrivne i Noreg og andre land.

– Det er eit mangfald av røyster og meiningar om klimaet, og det vert spegla i språket vårt. Difor er retorikken viktig, seier ho.

Polyfoni

Forskargruppa har sett på korleis ord som til dømes *men*, *ikkje* og *sjølv om* vert nytta i argumentasjon og retorikk. Når ein seier «klimaendringane er *ikkje* menneskeskapte», impliserer ordet *ikkje* at det er nokon som meiner at klimaendringane er menneskeskapte, utan nødvendigvis å seie kven. Slik kan ein føre ein debatt mot nokon som ikkje deltek, ved så å seie å inkorporere og underordne motparten i teksten gjennom einskildord.

Det at fleire røyster er implisitt til stades i teksten, kallar språkforskarane for lingvistisk polyfoni. Slik retorisk språkbruk er ikkje uvanleg i klimatekstar.

– Også andre ord vert nytta retorisk, som verbet *fortsetje*. Når politikarar seier at «No-

reg vil fortsetje å vere leiande i klimaforhandlingane», seier dei implisitt at Noreg allereie er leiande. Språkforskarar kallar slike grep for presupposisjonar, altså underliggjande ytringar som vert sette på som allment aksepterte, forklarar Fløttum.

Klimaord

Ved å studere slike einskildord systematisk andsynes heile tekstar kan ein avdekkje dei språklege mekanismane i klimadebatten. Men fagfeltet er ikkje berre kjenneteikna av skarpt ordskifte og retoriske grep. Ny kunnskap og innsikt på klimafeltet skapar nye språklege behov.

– Det vert laga nye klimaord heile tida, og vi ser eit tydeleg mønster i orddanninga. Det har mellom anna kome til ein heil familie med nyordssamansetjingar som byrjar på *klima-*, *karbon-*, *miljø-* og *lågutslepp-*.

I dei siste åra har vi fått nye norske ord som *klimanøytral*, *klimasmart*, *klimaforlik* og jamvel *klimaordførar*. Det same gjeld *fossilbil* og *det grøne skiftet*. Samstundes er hovudspråket i klimaforskinga engelsk. Det er problematisk.

– Klimaforskarar formidlar mykje fagstoff til publikum. Då er det viktig med norske fagtermar, påpeikar Fløttum.

Det har ei eiga prosjektgruppe for klimaterminologi byrja å gjere noko med.

Klimaordliste

Forskarar frå Universitetet i Bergen, Bjerknessenteret for klimaforsking, Noregs handelshøgskule og Miljødirektoratet samarbeider med Språkrådet om å utvikle ei fleirspråkleg klimaordliste som skal vere ferdig om litt under to år.

Ein av deltakarane i prosjektet er Anne Elisabeth Bjune, klimahistorikar ved Universitetet i Bergen og Bjerknessenteret for klimaforsking. Ho er samd med språkprofessoren.

Språkvitar Kjersti Fløttum og samfunnsvitar Endre Tvinneheim brukar saman med andre forskarar tverrfaglege metodar i klimaforskinga. Foto: Hilde Kristin Strand / Universitetet i Bergen

– Eg nyttar engelske ord i forskinga, men vi forskarar er jo forplikta til å formidle fagstoffet til studentar og folk flest. Då treng vi gode, norske fagtermar. Klima er eit veldig samfunnsaktuelt fag, og det syner behovet for norsk fagterminologi. Og så er det jo artig å vere med på å lage ei slik fagordliste, seier Bjune.

Ho bidreg med fagtermar knytt til fortidsklima (paleoklimatologi) i prosjektet. Andre forskarar medverkar med klimaterminologi frå meteorologi, datamodellering, metode, oseanografi og anna, og prosjektet vil etter kvart også ta for seg terminologi frå den meir samfunnsvitskapelege sida av faget. Men det er ikkje enkelt å lage ei klimaordliste.

– Forskarar nyttar engelske fagtermar jamvel når dei snakkar norsk. Det er ikkje openbert kva til dømes *proxy*, *climate proxy*

og *biological proxy* skal heite på norsk, så det er nokre av orda vi tek for oss i prosjektet, seier Bjune.

Medan Fløttum er språkvitaren som tek for seg klima, er Bjune klimaforskaren som tek for seg språk. Dei meiner begge at tida er moden for å lage ei klimaordliste. Klimaet er rett og slett for viktig til å la det vere.

Ole Våge er seniorrådgjevar i Språkrådet.

Norske og engelske fagtermar med korte definisjonar finn du i [Språkrådets termwiki på nettet](#).

I denne spalten tar vi opp stort og smått om forholdet mellom norske ord og importord, først og fremst engelske.

Medieord på norsk

Mediebransjen er i rivande utvikling, og journalistane tek i bruk nye ord for å beskrive den nye kvardagen. Berre synd dei vel å bruke engelsk, for norsk har like mykje å by på. Ver så god, mediefolk, her er fem norske på rappen!

1 Pitch

Journalistar snakkar ofte om *pitch*, ein kort presentasjon som skal overtyde redaktøren om at ei sak bør trykkjast. Omgrepet vert nytta i fleire bransjar om det å selje inn ei sak eller eit produkt. Mange nyttar allereie det sjølvforklarande norske ordet *innsal*, og vi meiner at fleire burde gjere det – i staden for å strø om seg med engelske ord.

2 Clickbait

Vi er ganske leie av å bli lurte, men lèt oss lure likevel. Dei siste åra har overskrifter, særleg i nettartiklar, freista oss til å klikke vidare og lese sjølve artikkelen. Ofte lovar overskrifta meir enn artikkelen kan halde. Som norsk alternativ til *clickbait* har vi fått mange kreative forslag: *åtelenke*, *lureklikk*, *lurettittel*, *klikkløkking*, *lokkeoverskrift* og *hulderlenkje* (!), men vi har mest sansen for *klikkagn* og *klikkfang* (som i *blikkfang*).

3 Stringer

Større mediehus lyser ut stillingar som *stringer*, ein frilansar som har ei tilknytning til eller ein avtale med ein oppdragsgjevar. Nokre kallar det for *frilans med kontrakt*. Ofte gjeld det korrespondentstillingar, og då kan ein godt nytte tittelen *frilanskorrespondent*, som allereie er i bruk.

4 Layout

Mange bransjeord er godt innarbeidde engelske ord, til dømes *layout*, som også er normert på norsk. Men fleire nyttar i staden norske omgrep som *grafisk utforming* eller *oppsett*. Og ein kan fint nytte *namnstripe* eller *signatur* for *byline* og (*tids*)frist for *deadline*. Slikt gjer språket lettare tilgjengeleg for oss andre.

5 Listicle

Fleire avisartiklar er bygde opp av nummererte punktlistar. Det vert gjerne kalla for *listicle* på engelsk (*list* + *icle* frå *article*). På norsk fungerer det betre med *listeartikkel*. Og dette fenomenet kan vi like godt kalle *listejournalistikk* – ikkje ulikt oppsettet her denne gongen.

Ole Våge, seniorrådgjevar i Språkrådet

Clickbait kan ein gjerne kalle *klikkagn* eller *klikkfang* på norsk. Foto: AngeloDeVal / iStockphoto

Danske Kamma Krarup og Isabella Heering diskuterer språket i den norske serien SKAM.

Med SKAM å melde

Norsk språk har vorte *dritkult* i Danmark. Men kan ein tv-serie for ungdom redde den dansk-norske språkfellesskapen?

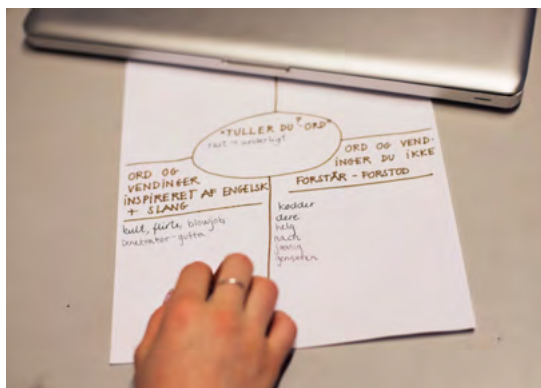
TEKST LARS IVAR NORDAL | FOTO KRISTINE KIILERICH

– Kva tyder eigentleg *nach*? Er det eit toalett?

Det er dansktime i åttande klasse på Skovgårdsskolen i Charlottenlund utanfor København. Gruppearbeid står på timeplanen. Men i dag er det ikkje H.C. Andersen eller Karen Blixen elevane fordjupar seg i. Det er tid for

å analysere NRK-serien SKAM.

Den same ungdomsserien som NRK hadde problem med å selje til utlandet fordi innhaldet var for kontroversielt, har teke steget inn i klasserommet – og vorte heidra med Nordens språkpris 2016.

Endra syn på Noreg

Lærer Marianne Sørensen er så stor fan av serien at ho har tinga kaffikoppar med påskrifta «Isak+Even» frå USA.

– Eg såg ein episode og vart trollbunden. Så tok eg serien inn i undervisninga. Tidlegare har det vore vanskeleg å finne norske tekster, ofte har eg brukt *Karens jul* av Amalie Skram. Men med SKAM er det lett å motivere elevane. Og så er det så mykje å jobbe med, seier Sørensen.

I klassen har dei trekt liner frå SKAM til moderne ungdomslitteratur. Fråværet av vaksne er eit fellestrekk, meiner Sørensen. Elevane har laga skriftlege oversyn over uvan- de, norske ord, og dei har studert referansane

til andre kulturovringer som dukkar opp i serien. Endåtil popartisten Gabrielles hitlåt «Fem fine frøknar» har dei lært utanåt.

– SKAM er ikkje relevant berre fordi se- rien er på norsk. Det er først og fremst inn- haldet vi arbeider med. Det at elevane får inn norsk, er ein ekstragevinst.

Kva har det å seie for deg som lærar?

– Det har endra synet mitt på Noreg. Eg har alltid syntest det var lettare å finne sven- ske tekster til undervisninga. Eg har tenkt at vi er tettare knytte til Sverige enn til Noreg. Men etter å ha studert SKAM innser eg at vi har ein større åndsfellesskap med Noreg. Og så har vi felles humor. Svenskane har ikkje særleg til humor, ler Sørensen. ►

«SKAM representerer noko nytt. Det er noko autentisk ved det, og det heng saman med språket.»

PIA QUIST

Hekta

– Eg har sett ein del på SKAM og merkar at det har vorte mykje lettare å skjone språket etter kvart. Dessutan er dei norske undertekstene til god hjelp, seier Kamma Krarup, som sit saman med tre andre elevar ved ei gruppe pultar i eit hjørne av klasserommet.

I midten står ein mac, der ein episode frå andre sesong av SKAM rullar over skjermen. Elevane har fått i oppgåve å finne ord frå serien og fylle dei inn i eit skjema. Ëi rute for ord som er identiske med dansk, éi rute for ord dei ikkje forstår, éi rute for ord som har ei anna mening på norsk enn på dansk, og éi rute for ord som kjem frå engelsk.

– Etter kvart har eg begynt å følgje serien på p3.no. Der kjem det korte klipp og oppdateringar frå sosiale medium. Sjølv om klippa ikkje er teksta, forstår eg som oftast likevel, seier Kamma.

Ho har vorte hekta, til liks med mange av dei andre i klassen. Der andre ungdomsseriar kan vere overflatiske og urealistiske, er SKAM ein serie ein kan relatere seg til på ein annan måte, meiner Kamma. Serien har også gitt henne eit nytt bilde av norske ungdommar.

– Eg hadde fordommar om at det skulle vere meir *chill* i Noreg, at det kanskje ikkje var så mykje kult som skjedde. Men så ser eg jo at det er ganske likt.

Klassevenene Isabella Heering og Elias Chenoufi kastar seg på:

– Eg har alltid trudd at danske ungdommar var dei som drakk mest alkohol. Men det verkar som om norsk ungdom drikk *minst* like mykje, meiner Isabella.

– Eg trudde at norske ungdommar skulle vere litt finare på det. Og så har eg alltid trudd at Noreg var eit kjedeleg land. Men eigentleg trur eg dei har det slik som oss, meiner Elias.

Utan spesiell promotering har SKAM vorte den største suksessen på NRKs nett-tv nokon gong, og sommaren 2016 begynte serien å spreie seg med virusfart til Danmark. Svenskane har vore meir motstandsdyktige, men i januar i år kunne NRK melde at serien er strøyma over 20 millionar gonger i SVTs nett-tv-app. Med det er alle rekordar knuste, også der.

Hypermoderne norsk

– Førsteintrykket mitt var at SKAM representerte noko nytt. Det var noko autentisk ved det, og det trur eg i stor grad heng saman med språket.

Det seier Pia Quist, lingvist og lektor ved Nordisk Forskningsinstitut, Københavns Universitet.

Eg har flytta meg frå forstaden Charlottenlund til sentrum av København, der eg møter Quist på Café Norden. Ho oppdaga SKAM då ein journalist ringde og ville vite meir om *kebabnorsken* i serien.

– Det var sjølv sagt ein svært problematisk merkelapp. Språket i SKAM er definitivt ikkje kebabnorsk. Det interessante for meg var at desse ungdommane snakka eit hypermoderne norsk, som eg hadde vanskeleg for å skjone. Eg reiser mykje i Noreg og har vanlegvis ikkje vanskar med språket. Men med SKAM var det annleis. Det var mange nye ord for meg, og dessutan snakka dei svært raskt.

Med dei norske undertekstene på NRK.no vart det lettare å forstå.

– Det var fascinerande. Eg lærte mange nye ord. Slik som *hooke*. Det er jo enormt interessant at *hooke* eller *hooke up* betyr to ulike ting på norsk og dansk. Hjå oss tyder det berre å møte nokon. På norsk har eg skjont at det tyder noko heilt anna, ler Quist.

Ho har sjølv forska på ungdomsspråk i

Ungdomsskulelærer Marianne Sørensen underviser elevane i dansk – og ungdomsnorsk.

Danmark og ser mange likskapar mellom SKAM-språket og funna i egne undersøkingar.

– Eit fellestrekk er den omfattande bruken av engelske ord. Mange nordmenn trur at danskar bruker mykje meir engelsk enn dei sjølve, men det er faktisk motbevist av andre forskarar. Og då eg såg SKAM, tenkte eg, *yes*, no har vi nok eit bevis!

Vi har høyrte rykte om at danske ungdommar har begynt å bruke ord frå serien. Stemmer det?

– Det eg har sett, er at somme har begynt å bruke ord som *kødde* og *dritsekk* på Facebook. Det er sjølv sagt ei bølge nett no, men det er likevel eit teikn på at danskar har fått auge opp for norsk og vorte fascinerte.

Kan det bli varig?

– Eg trur at SKAM kan løyse ut ei større interesse for Noreg og norsk. Det er uvisst kor lenge det varar, men eg trur fleire har lyst til å sjå andre seriar frå Noreg og lese norske forfattarar som Per Petterson og Karl Ove Knausgård. Gjennom SKAM har mange erfart at det faktisk ikkje er så vanskeleg å skjønne norsk.

Dialektane avgjer

Norsk språk og kultur spreier seg til Danmark, og husmannsånda blir gravlagd. Det lyder vel for godt til å vere sant? Eller er alt fryd og gaman for nabospråkforståinga?

Den siste store undersøkinga som vart gjort av kor godt vi skjønner kvarandre, kom i 2005. Ho viste at det særleg er danskane som slit med å forstå grannane. Og ikkje nok med det – sidan førre undersøkinga, som kom på syttitalet, hadde danskane si evne til å skjønne norsk falle dramatisk.

Kan ein norsk ungdomsserie snu ei slik utvikling? Eg kontaktar Tore Kristiansen, professor ved same institutt som Quist. Han er sjølv ein tospråkleg skandinav: Han er fødd i Noreg, men har levd og arbeidd mesteparten av livet i den danske hovudstaden. Han meiner føresetnadene for å forstå kvarandre er ulike i dei to landa.

– I Noreg lever dialektane, og folk er vande med å høyre og *dekode* mange variantar av norsk. ►

I Danmark snakkar ein dansk på berre éin måte, *riksdansk*, det vil seie københavnsk. Situasjonen i Noreg gjer nordmenn meir tolerante overfor variasjon, noko dei kan dra nytte av når dei høyrer dansk. I tillegg er dansk lettare å skjønne for ein nordmann sidan det er lite variasjon i det danske språket – riksdansken dominerer.

Kristiansen meiner nettopp dette gjer at nordmenn i større grad forstår språkslektingane på andre sida av Skagerrak, slik undersøkinga viser.

– På den motsette sida har du danskane sitt utgangspunkt. Dei er ikkje vande med variasjon i språket og «går i svart» når dei skal prøve å forstå dei store variasjonane i norsk.

– Nordmenn veit at *veit/vet* er det same, men det veit ikkje danskar. Og slik er det *heile/hele veien/vegen*. For ikkje å snakke om *korleis/åssen/hvordan* det blir om vi dreg inn den språklege variasjonen som lever i beste velgåande i talemålet, utan at den er ein del av noka rettskriving.

Kristiansen meiner at uvande bøyingar og måtar å danne ord på byr på særlege vanskar for danskane.

– Eksempel er former som *kone-kona, kasta – har kasta, kona sine barn* og så vidare. Eg er ganske trygg på at desse skilnadene skapar større problem enn meningsskilnader i ord som *rar* og *grine*.

Hindringane er altså der. Men tilbake til det vi lurte på: Kan SKAM gjere oss i stand til å forstå naboen betre?

– Vi må gå ut ifrå at den store interessa som unge danskar viser for SKAM, også bidreg til at dei skjønner norsk betre, men eg kjenner ikkje til undersøkingar som gir grunnlag for å seie noko om det, seier Kristiansen.

«Danskane 'går i svart' når dei skal prøve å forstå dei store variasjonane i norsk.»

TORE KRISTIANSEN

Vi kan altså ikkje vite noko sikkert, men det er *grunnar til å tru at det er slik*. Samstundes peikar Kristiansen på andre faktorar som gjer at vi kan sjå meir optimistisk på framtida til den nordiske språkfelleskapen:

– Kontakt er det som gjer oss i stand til å forstå kvarandre. Eg er ikkje i tvil om at det har vorte meir av det i Skandinavia dei siste åra, i form av turisme, utdanningsopphald og ikkje minst arbeidsinnvandring. Det er gjort undersøkingar som viser at nordmenn, svenskar og danskar snakkar sitt eige språk, og ikkje engelsk, når dei har såkalla *oppgåveorienterte* møte med kvarandre. Slik har det alltid vore, og når desse møta blir fleire og fleire, vil også nabo-språkførståinga i Skandinavia bli betre og betre, trur Kristiansen.

Serr

Tilbake på Skovgårdsskolen har dei danske elevane vorte varme i trøya. Etter ein halvtime har dei ikkje lenger vanskar med journalistens kvasidansk med vestlandsk klangbotn, og spørsmåla i mi retning er mange. Har du ein oljebrunn i hagen? Har du sett ein elg? Kjenner du Sissel Kyrkjebø? Har du smakt fårrikål? Eg må skuffe på tre av fire spørsmål.

– Vi merkar at ungdommane blir overraska over kor mykje dei har til felles med ungdommane i SKAM. At livet kan vere så likt i Oslo og i København. Når dei har fått augo opp for dette hopehavet, har vi eit ansvar for å ta vare på det og vedlikehalde det, seier lærar Sørensen.

– Vi er tett på kvarandre, og på eitt eller anna tidspunkt kjem vi jo til å møte ein nordmann. Og så er det jo *sjøvt* å kunne norsk, seier elev Kamma Krarup.

Men kva slags norsk er det Kamma siktar til? Det kan synast som det er den såkalla hypermoderne norsken som har sett seg hjå danske *teenagers*.

– Hadde det ikkje vore for SKAM, hadde eg ikkje forstått noko norsk. No skriv eg *serr* og helsar med *halla*. Og ein gut kan eg kalle for *dritsekk* eller *føkkboy*, «griner» Kamma. ●

Kan hende er skuleelevane
i Charlottenlund likare
norske ungdommar enn
dei først trudde?

Bygger bro mellom nabospråkene

Med medieportalen Broen.xyz vil Hilde Sandvik skape en ny nordisk offentlighet. Hun mener det aldri har vært viktigere å forstå naboen enn nå.

AV LARS IVAR NORDAL

– **DET ER KUNSTIGE SKILLER** mellom de nordiske landa i dag, og det finnes ingen felles arena for debatt. Det vil vi gjøre noe med, sier Hilde Sandvik. I fjor gikk hun av som kultur- og debattredaktør i Bergens Tidende. Siden har det meste dreid seg om nordisk brobygging.

Fellesnordisk klima

– Broen.xyz er ingen nettavvis i tradisjonell forstand. Vi vil skape et medlemskapssamfunn, der målet er å kombinere digitalt innhold med reelle møter og arrangementer. Vi vil også skape nordiske toppmøter, der aktører fra blant annet kulturpolitikk og næring kan møtes til diskusjon.

– De nordiske landa har mange av de samme utfordringene når det gjelder temaer som velferd, migrasjon, klima og miljø. Likevel blir disse spørsmåla nesten utelukkende diskutert på nasjonalt nivå. Vi får større slagkraft ved å gå sammen og finne svar, tror Sandvik.

Hun mener den verdenspolitiske virkeligheten krever at vi jobber for å «eksportere» den nordiske modellen.

– Vi trenger en ny opplysningstid. Vi må tørre å snakke om den opplyste allmennheten, et begrep som dessverre har blitt diskreditert. Brexit i Storbritannia og valget av Donald Trump i USA viser at den opplyste allmennheten har vært for tilbakelemt. Nå er

det på tide at vi står for verdiene våre, tar dem med ut av Norden og gjør dem globale.

– Men for at den nordiske modellen skal overleve, må vi ta grep. Om vi ikke gjør det, kan vår del av verden ende opp som verdens største sosialkontor. Vi har store utfordringer med en aldrende befolkning. Dersom vi ikke fordeler godene, kan vi få en ung generasjon med mindre mulighet til god utdanning og godt arbeidsliv, med pensjonerte babyboomers med gullpensjon på den andre siden av bordet.

Trespråklig

Når man starter et fellesnordisk medium, må man ta noen språklige valg. Skal noe være på engelsk? Hva med islandsk og finsk? Og hva med de to norske målformene?

– Broen.xyz skal ha skandinavisk språkdrakt. Det vil si at vi publiserer på norsk, svensk og dansk. Skribenter fra Finland og Island oppfordrer vi til å bruke svensk og dansk, men det har også hendt at vi har publisert på engelsk. Når det gjelder norsk, publiserer vi mest på bokmål.

Er det et prinsipp å ikke bruke nynorsk?

– Vi har publisert på nynorsk, men jeg tror egentlig at terskelen for leserne er høy nok allerede, med veksling mellom tre ulike språk. Men jeg har fått kjeft, blant annet fra Ragnar

– Målet mitt er at folk skal bli «språkblinde» og ikke tenke over om det de leser, er på svensk, dansk eller norsk, sier Hilde Sandvik. Foto: Montag

Hovland, fordi jeg som profilert nynorskbruker skriver bokmål.

Tror du folk «orker» å bruke et medium på tre ulike språk?

– Det kan være en barriere, det er det ingen tvil om. Men jeg tror det handler om tilvenning. Målet er at folk skal bli «språkblinde» og ikke tenke over om det de leser, er på svensk, dansk eller norsk. Som nynorskbruker har jeg flere ganger opplevd at mennesker som er skeptiske til nynorsk, «glemmer» språket bare innholdet er godt nok. Det er noe av det samme vi ser når dansker trykker den norskspråklige serien SKAM til sitt bryst.

– Målet med Broen.xyz må være at vi kan flyte friksjonsfritt mellom norsk, dansk og svensk, som på hvert sitt vis er vakre språk å se virkeligheten gjennom. Sånn sett er Broen.xyz en mulighet jeg måtte gripe med begge hender.

Debatkultur

Sandvik har store nettverk i de nordiske landa. Hun ønsker at disse menneskene skal begynne å snakke med hverandre. Selv følger hun kultur- og samfunnsdebatten i Danmark og Sverige nøye, og hun går ikke av veien for å ytre seg kritisk.

– Den enkeltsaken som har prega meg mest, er uten tvil karikaturstriden. Den fikk også fram de klare skillelinjene mellom svensk og dansk offentlighet. Det svenske debattklimaet er svært polarisert, og man blir raskt plassert i bås. Det kan være en utfordring når man kommer fra et annet debattklima.

Hvordan blir det å kombinere ulike debattkulturer i en felles plattform?

– Det blir interessant! Vi trenger å forstå naboen, mer enn noen gang. Eller som noen har sagt: En god nabo tar du for gitt – helt til den dagen han flytter.

Språkvård på svenska

Svensk språkvård har under 1900-talet skiftat perspektiv: från utrotning till variation – eller mildare uttryckt från enspråkighet till flerspråkighet. Med de här orden tillåter jag mig att vara översiktlig och generaliserande.

AV LARS-GUNNAR ANDERSSON

DET HÄR SKIFTET gäller inte bara synen på språkssystemet utan också synen på dialekterna, de inhemska minoritetsspråken och de olika invandrarspråken. Jag kommer mest att uppehålla mig vid språkvårdens traditionella kärna, nämligen regler och rekommendation vad gäller ordförråd och grammatik.

Dialekterna

Jag börjar med synen på dialekterna, för det är här som skillnaden mellan svensk och norsk språkvård blir allra tydligast. År 1939 publicerades en liten skrift med titeln *Göteborgsdialekten och skolan, några anvisningar*. Boken tillkom på uppdrag av den kommunala skolförvaltningen och delades ut till lärare i staden. Så här inleds texten.

Dialektala egenheter hos Göteborgsbarnen

Följande synpunkter kunna läggas på de olika dialekt dragen med hänsyn till dessas betydelse för skolarbetet. Det är klart att vissa dialektegenheter vålla besvär ur flera av dessa synpunkter.

- Vilka dialektegenheter äro ur fysiologisk synpunkt betänkliga i det de medverka till uppkomsten av onaturliga spänningar i talorganen.
- I nära samband härmed står frågan om vilka dialekt drag som särskilt göra talet odistinkt och otydligt. Viktigt är här att taga hänsyn till sådana egenheter, som försvåra inlärandet av ett gott och hygieniskt sånguttal.

Den kritiska inställningen till dialekten är tydlig, och formuleringen ”ur fysiologisk synpunkt betänkliga” är fascinerande. Alltså, vilka onaturliga spänningar uppstår i mina talorgan om jag talar mitt modersmål. Detta är ett gott exempel på hur man kan rationalisera sina fördomar. Utgångspunkten är att dialekten är något ont, och då krävs det goda argument emot den. Onaturliga spänningar i talorganen låter som ett medicinskt argument; det borde vara övertygande.

I samma lilla skrift finns även en praktisk pedagogisk del, där lärarna får tips om hur

man kan arbeta bort vissa dialektala drag. I detta fall ett å-aktigt långt a-ljud och ett ö-uttal av kort u. Jag citerar.

Vad kan man vid undervisningen göra för att mildra, ev. bortarbeta, mera stötande former av göteborgsdialekten? Stundom kunna ord och ramsor sättas in i en känd melodi och sjungas med riktigt och oriktigt uttal, gärna med en smula överdrift.

Folk säger båda,
folk säger båda,
folk säger båda hela dan.

Vi säger bada,
vi säger bada,
vi säger bada här i stan.

Folk säger köngen,
folk säger köngen,
folk säger köngen hela dan.

Vi säger kungen,
vi säger kungen,
vi säger kungen här i stan.

Notera hur orden *folk* och *vi* används. Hur reagerade de barn som talade som folk, inte som vi? Och det var med bred marginal majoriteten av skolbarnen runt mitten på 1900-talet.

Utrotningsfilosofi

Dagens läroplan har inte denna utrotningsfilosofi, utan där är målet, dels ett språk som ger trygghet och hemkänsla (dialekten), dels ett språk som är gångbart över hela landet och i alla sociala sammanhang (standardspråket).

På språkriktighetens område kan skiftet från utrotningsperspektiv till variationsperspektiv illustreras med två böcker. Först professor Erik Wellanders bok *Riktig svenska* från 1939 (en bok på närmare 800 sidor). Boken

skrevs på uppdrag av Svenska Akademien och var i flera decennier obligatorisk läsning för blivande svensklärare. Den andra boken är *Språkriktighetsboken* från 2005. Den är utgiven av Svenska språknämnden, som i dag bytt namn till Språkrådet. I stor utsträckning tar *Språkriktighetsboken* upp de språkliga konstruktioner och fenomen som Wellander behandlade i sin bok 65 år tidigare.

Det tydligaste exemplet på perspektivskifte handlar om valet mellan subjektform och objektsform vid jämförelser: Heter det *större än jag* eller *större än mig*?

Det jämförande *än* är ingen preposition och fordrar sålunda i och för sig icke objektsform av ett följande personligt pronomen. *Jag är starkare än dig* är barnspråk. (Wellander: *Riktig svenska* 1939, s. 367).

Det Wellander kallar barnspråk betraktar *Språkriktighetsboken* som fullt korrekt.

Båda varianterna *Hon är längre än jag* och *Hon är längre än mig* är fullt korrekta i både tal och skrift. Detsamma gäller *lika lång som jag/mig*. (*Språkriktighetsboken* 2005, s. 235).

Rekommendationen har ändrats, men jag tror inte att det vardagliga talspråket förändrats mycket mellan 1939 och 2005 på just den här punkten. Det är bedömningen som ändrats, och i det här fallet beror det i första hand på den grammatiska analysen av *än*, som preposition eller subjunktion.

Språkriktighetsboken säger inte att en vanlig konstruktion är barnspråk. Inte heller används en av Wellanders favoritfraser, nämligen ”svenskan känner icke denna konstruktion”. En fras som är märklig när den förekommer direkt efter tioalet belägg på nyss nämnda konstruktion.

Folkviljan om språket

Under de 16 år som jag svarade på språkfrågor i Sveriges Radio fick jag cirka hundra mejl och brev i veckan. Det blir 80 000 på 16 år. Många frågor handlar om språkförändring, och det typiska är att förändringar bedöms som försämringar. Så här kan det låta.

När jag lyssnar på programmet slår det mig hur illa jag tycker om ordet *aktörer*. När man pratar om aktörer på marknaden, då formligen kryper det i mig. Usch! För mig är en aktör någon som agerar på en teaterscen och inte någon av alla våra "skumma typer" inom näringslivet, som helt plötsligt blivit aktörer. Kan ni hjälpa mig att i etern fördöma detta språkbruk?

Framför allt fascinerar den sista meningen. Hur skulle det låta om det satt en språkforskare i radion som sa: "Härmed fördömer vi användningen av ordet *aktör* i någon annan betydelse än 'skådespelare'?"

Ordet *aktör* har genomgått en märkbar betydelseförändring. På Språkbanken vid Göteborgs universitet finns korpusar av tidningstext från 1960-talet och framåt. I det äldsta materialet från 1965 är samtliga aktörer skådespelare; i dagens tidningstext är över 90 procent av aktörerna något annat. Det är personer, organisationer och företag – snart sagt allt och alla som är verksamma inom ett område. Det är naturligtvis naivt att tro att det vore möjligt att återgå till 1960-talets användning av ordet.

Ett annat favoritbrev är följande, och det finns ett flertal brev som på lite olika sätt funderar på den här frågan.

Det gör mig väldigt upprörd när jag ser att många meningar i mina barns böcker börjar med ordet *och*. Jag har tjatat på dem att inte börja meningar med *och*,

och då fick jag se att i böcker gör man så. Är detta verkligen rätt?

Stort sett alla svenskar har fått lära sig i skolan att man inte får börja meningar med *och* och *men*. En del tror på det och skriver lydigt sina texter enligt regeln. Detta är emellertid en "skolregel" utan stöd i såväl språkbruk som officiell normgivning. I svenska bibelöversättningarna är *och* det vanligaste ordet i början av en mening.

Språkriktighetsboken (2005, s. 350) uttrycker saken på följande sätt.

Det går utmärkt att börja meningar med *och*, *men* och *jag*, också i formell sakprosa. Som i många andra fall bör man dock undvika upprepningar. Särskilt bör inte två meningar efter varandra börja med *men*.

Språkvårdens platonister

Vid ett tillfälle kom följande brev till programmet.

Visst heter det *medan* och inte *medans*, vilket man ofta hör både i radio och annars. Senast i går i väderleksrapporten: "... medans det i Norrland blir mulet till halvklart".

Frågan är intressant, och jag undersökte saken i olika korpusar. Man kan lite grovt säga att det svenska offentliga skriftspråket alltid har *medan*. Formerna *medans* och *mens* är mycket vanliga i tal, och de förekommer ganska ofta i skrift i sociala medier.

Jag kommenterade också frågan med att säga att formerna *medans* och *mens* fanns redan för 400 år sedan i svenskan. Jag tyckte att detta var ett övertygande argument för att en meteorolog i radion skulle få lov att säga *medans*.

Veckan efter kom det ett brev med följande

Professor Lars-Gunnar Andersson var i en årrekke fast innslag i radioprogrammet *Språket* på Sveriges Radio P1. Foto: Johan Wingborg

de kommentar: ”Jag finner den här argumentationen mycket märklig. Om folk har sagt fel i 400 år, så är det väl på tiden att man rättar till det.”

Vad svarar man på det? Det som är rätt är rätt, det som är fel är fel. För evigt. Jag brukar kalla detta för ett platonskt sätt att se på språket. Den verkliga och riktiga svenskan finns i en idévärld. Det språk som vi talar och skriver är blott en ofullkomlig avbild av den egentliga svenskan.

Beskriven på det här sättet är åsikten extrem. Men frågan är om vi inte alla ibland intar en sådan här platonsk ståndpunkt. Och idén behöver inte inskränkas till standardspråket. Jag har mött dialektala platonister. I ett mejl från en äldre man kom följande formulering: ”Jag är född i Gamlestan 1930, så jag måste väl för fan veta vad det heter.” Jag

tror inte heller att Norge är fritt från språkliga platonister.

Wellanders ande må sväva över många frågor och inlägg i språkdebatten, men den officiella språkvården har gått från ett utrotningsspektiv till ett variationsperspektiv. I viss mån har detta skifte också fått fäste i allmänhetens syn på språket. Kort sagt: Den gamla synen om ett och endast ett gemensamt offentligt svenskt språkbruk har fått ge vika för en större acceptans för språklig variation.

Därmed är svensk och norsk språkvårds-ideologi inte lika olika längre.

Lars-Gunnar Andersson er professor i moderne svensk ved Göteborgs universitet. Han holdt foredrag om svensk språkkrøkt under Språkdagen i Oslo i november.

Tegner bra for østfolddialekten

Tegneren Øistein Kristiansen fra Sarpsborg har fått språkpris fordi han snakker østfolddialekt på tv.

Prisutdeler Landslaget for språklig samling (LSS) mener at Øistein Kristiansen, som er kjent fra «Øisteins blyant» på barne-tv, bidrar til økt toleranse.

Viktig mediespråk

– Vi får høre at barn begynner å snakke på østfolddialekt når de tegner, etter å ha sett Øistein Kristiansen i aksjon, sier styreleder i LSS, Thomas Hoel.

– Det viser hvor viktig mediespråket og den offentlige språkbruken er, og at språkvalget til enkeltpersoner får betydning for holdninger og språktoleranse i landet vårt. Med denne prisen ønsker vi å premiere dem som gir det folkelige språket eller det radikale bokmålet en plass i offentligheten og mediebildet.

Prekær sarpedialekt

Øistein Kristiansen har i mange år brukt sarpsborgdialekt i ulike tv-programmer.

– Det er stas å bli satt pris på og få bekreftet at jeg gjør gode språkvalg. «Vi liker sarpedialekten din, den er så hjemmekoselig», hører jeg ofte. Men å vinne en pris for det er en morsom overraskelse, sier han.

– Da jeg skrev manuset til «Øisteins blyant», kom fort spørsmålet: «Hvordan skal Øistein snakke?» Jeg bestemte meg like kjapt: «Åssen ska Øistein preke?» Ja, det hørtes mer riktig ut. Jeg ville at programmet skulle ha en sterk identitet, ikke bare på tegningene, men i hvordan jeg ser ut og snakker. Øisteins blyant skulle ha et hjem, og det måtte bli Sarp!

ESTHER REFSDAL'S MINNEPRIS

Landslaget for språklig samling deler jevnlig ut denne prisen til personer eller institusjoner som utmerker seg med et folkelig og godt språk i en offentlig sammenheng.

Når et ord er ført opp i denne spalten, betyr det bare at vi har registrert at det er i bruk. Det betyr ikke at Språkrådet går god for ordet.

delingspolitikk og lik-og-del-politikk Sosiale medier fikk sitt endelige gjennombrudd i politikken i 2016. Neste år blir delingspolitikken enda verre, skriver Marie Simonsen. [...] Lik og del-politikken er en naturlig konsekvens av lik og del-mediene. Et faresignal er at pressen i økende grad lar politikere sette dagsorden gjennom utspill i sosiale medier. Et annet er de forutsigbare intervjuene med statsråder om hvordan de takler kritikken som følger.

Dagbladet 19.12.2016

gåsemorkjøring Politiet i Follo: – Avsindig glatte veier. [...] [Operasjonsleder Børge Løge i Øst politidistrikt] opplyser at flere politipatruljer på E6 bedriver det han kaller «gåsemorkjøring». – Patruljene legger seg med blålys foran køer med biler og kjører sakte.

NTB 17.1.2017

tuftekamp Ståle Ulriksen, forsker ved Sjøkrigsskolen og Norsk Utenrikspolitisk Institutt (NUPI), mener at samarbeidsproblemene mellom politiet og Forsvaret best kan løses ved å opprette en felles kommandostruktur etter modell av hovedredningsentralene. – Den bør legges direkte under Statsministerens kontor slik at departementene og underliggende etater kan overstyres for å unngå tuftekamper.

Aftenposten 21.10.2016

dieselsynder Når det fra tirsdag morgen ikke er lov å kjøre dieselmotorer på kommunale veier i Oslo, blir det ingen klappjakt på dieselsjåfører. [...] Politiet kommer ikke til å starte ekstra kontrollvirksomhet for å avsløre dieselsyndere.

Budstikka 17.1.2017

selfieturist En enda mer morbid selfietrend er trangen til å ta selfiebilder på steder rammet av blodige terrorangrep. Avisen The Mirror kunne blant annet rapportere at selfieturistene strømmet til stranden i Tunisia, der 55 britiske turister ble drept, mens de gliste i mobilkamera. Men det er også en selfietrend vi applauderer på det sterkeste – nemlig selfieturistene som køer opp for å ta bilde av seg selv foran den nyeste skyskraperattraksjonen i New York: Trump Tower.

Rogalands Avis 15.10.2016

Selfieturisme i New York. Foto: Kathy Willens / AP

FOR EKSEMPEL SA kongen i talen: «Norge er høye fjell og dype fjorder. Det er vidder og skjærgård, øyer og holmer. Det er frodige åkre og myke heier. Havet slår mot landet fra nord, vest og syd.» Om nokon som ikkje er konge sa dette, så ville det enten blitt totalt oversett (det mest sannsynlige) eller blitt kalla svada (det nest mest sannsynlige). Og viss nokon i det heile tatt brydde seg utover det, så ville det sannsynligvis vore ein humørlaus språknerd som påpeikte at ordet syd er gammalmodig og elitistisk og eit tydelig uttrykk for avstanden mellom folk flest og dei som styrer.

Are Kalvø, i Aftenposten

JEG HAR ET nyttårsforsett. Jeg skal ikke bruke ordet fantastisk i 2017. [...] Ordet fantastisk dukker opp i alle sammenhenger for tida. Det florerer i massemediene, blant sportsreportere og -utøvere, kongefamilier, politikere, høy og lav, deg og meg. Hvorfor ikke anvende mer av ordrikdommen i det norske språket, som fabelaktig, fremragende, førsteklasses, flott, fint, herlig, glimrende, glitrende, henrivende, nydelig, super, knall, enestående, utmerket?

Mads Endresen, i Telemarksavisa

VET DU HVA fleksitarianer er? Ordet er kåret av Språkrådet som nytt ord i fjor, det vil si et ord som er blitt en del av det norske språket. De forklarer det enkelt slik: Du trenger ikke være vegetarianer for å droppe kjøtt og andre matprodukter.

Smaalenenes Avis

– **NORSK VAR** skiferiespråket, helt til Skam kom, sier Vasshus. Nå bruker noen dansker

norske slangord i dagligtalen. [...] Han tror ikke at Skam-effekten kommer til å vare evig, men tror at entusiasmen for norsk kan opprettholdes om det kommer noe mer interessant fra Medie-Norge. – Det kan være at dansker på lang sikt får større interesse for norsk språk og kultur, og dermed også forstår norsk bedre.

Krister Vasshus ved Københavns universitet, intervjuet av forskning.no

DE ORDENE SOM har mistet fotfeste i det norske språket er ord som 'prott': som betyr pirkearbeid, 'anstaltmakeri': unødig arbeid, 'daddel': klandre, 'dynkelgod': prippen, 'forfløyen': ustadig, 'kanalje': slubbert, 'labbelensk': uforståelig tale, 'molevitt': hele hurven, og så mitt, til slutt, favorittord 'skudderudder': virvar, forvirring.

Forfatter Ole Robert Sunde, i Klassekampen

Daddel kan bety både 'frukt fra daddelpalmen' og 'feil, mangel; klander, kritikk'.

Foto: AnnaBreit / iStockphoto

Har du et spørsmål, kan du sende en e-post til sporsmal@sprakradet.no.

Spørsmål: Heiter det *forstå meg rett* eller *misforstå meg rett*? Eller er begge delar moglege uttrykk?

Svar: Det tradisjonelle uttrykket er *forstå meg rett*, men *misforstå meg rett* er òg vanlig i dag i visse samanhengar.

Uttrykksmåten *misforstå meg rett* har nok oppstått som ein humoristisk variant av det tradisjonelle *forstå meg rett* i kombinasjon med *ikkje misforstå meg*. *Misforstå meg rett* blir helst brukt i litt uhøgtidlege situasjonar som ein leik med ord, ein slags avværningsteknikk.

Nett når uttrykket *misforstå meg rett* dukka opp, er ikkje kjent, men av ny dato er det ikkje. Det eldste dømet vi har funne, står i eit intervju med skodespelar Erling Drangsholdt i *Trondhjems Adresseavis* i 1916 (27. juni):

– Jobber De? – Nei, selvfølgelig nei, men ved siden av «dramaet» interesserer aktier p. t. mig mest. Ja, næst efter Lillebil da. Ja, misforstaa mig ret. Lillebil II, min Lillebil, mener jeg.

I meir alvorlege samanhengar, og om du er i tvil, rår vi deg til å bruke det tradisjonelle uttrykket, som ein neppe kan misforstå.

Spørsmål: Det ser ut til at *formål*, *målsetting* og *mål* ofte brukes i samme betydning. Men de tre ordene betyr vel ikke det samme?

Svar: *Formål*, *målsetting* og *mål* har dels sammenfallende betydning, dels separate bruksområder der de ikke kan erstatte

hverandre. Det er vanskelig å gi klare regler for bruksområdene.

I *Bokmålsordboka* er det satt opp slik (fellesnevneren understreket her):

formål 'sak; endelig mål, sikte; tanke, hensikt, plan'

mål (bet. 9) 'sted en er på reise til, endepunkt; noe en arbeider for, strever etter å oppnå; formål, plan, mening'

målsetting 'program, plan, mål' (og dessuten 'det å fastsette et mål som skal nås')

Som vi ser, overlapper de tre ordene hverandre ved at de alle kan bety både *plan* og *mål*. *Mål* kan sies å være mest allment.

Med *formål* sikter man gjerne til hensikten eller meningen med noe snarere enn resultatet. Det handler om hva noe (kanskje til og med et praktisk mål) er godt for. (Ellers kan *formål* bety 'sak', som *godt formål*.)

Målsetting er et moteord som ofte brukes når det ville vært vel så presist med bare *mål*. *Vår målsetting* er ofte = *vårt* eller *våre mål*. I *målsetting* kan det likevel ligge et element av handling som det er grunn til å understreke. *Målsetting* gir god mening når det virkelig brukes om *målsettingsarbeid*. Har man lyst til å skrive *målsetning* med *-ning* for å framheve resultatet av *målsettingen*, bør man imidlertid spørre seg om ikke *mål* er bedre.

I en setning som «vår målsetting har vært for optimistisk» kan det dreie seg om både prosessen å sette seg mål og selve

Reven har gitt oss uttrykk som å ha en rev bak øret. Reven kommer oftere *ut fra* enn *ut ifra* hiet – og aldri *utfra* det! Foto: RichardSeeley / iStockphoto

målet (eller målene). Mange vil mene at mål er dekkende også her, siden det jo forutsetter målsetting.

Merk at *målsetting* også kan bety 'det å sette mål på detaljene i en konstruksjons-tegning e.l.'. *Målsette* er en fagterm blant annet i arkitektfaget.

Spørsmål: Mange skriver *utifra* eller *utfra* i ett, uten noe mellomrom. Er det riktig? Og skal i-en være med?

Svar: Den riktige skrivemåten er *ut ifra* eller *ut fra* i to ord. Det er på linje med f.eks. *ut gjennom* og *ut igjennom*.

Vi har i utgangspunktet *fra* ved siden av *ifra*, og dermed har vi også *ut fra* ved siden av *ut ifra*. *Ifra* brukes helst når det ikke står noe etter, men bruken av *ut ifra* er ikke helt parallell. Det enkleste er å slå fast at varianten *ut fra* er den vanligste, både i konkret og overført betydning. Eksempler: «Reven kom ut fra hiet», «De vurderte det ut fra dokumentene».

Spørsmål: Kvifor heiter det om ein som pønskar på noko, at han eller ho har ein rev bak øyret?

Svar: Det er visst ein kombinasjon av to førestillingar: at ein kan skjule noko bak øyra (særleg om dei er utståande), og at reven er slu. Her frå *Bevingede ord* (1967):

Ha en rev bak øret. – Uttr. bunner i en middelalderlig tro på at utstående ører eller sterkt utviklede knuter på kraniet bak ørene tydet på sluhet. I Tyskland sa man: *Etwas hinter den Ohren haben*, Ha noe bak ørene, og slik oppstod vendingen: å ha en *skjelm* bak øret – ordet *Schelm* ble undertiden brukt evfemistisk for Fanden. Allerede i oldtiden hadde man fabler om revens listighet, og i løpet av det 17. årh. ble reven direkte et symbol på sluhet. – Peder Syv 1,385 og 419 har: «Have en ræv i ærmet» (datidens vide ermer egnet seg godt til å gjemme ting i). Siden smeltet disse talemåtene sammen i Norden.

Om Språkrådet

Språkrådet arbeider for å styrke det norske språket og språkmangfoldet i landet. Språkrådet er statens fagorgan i språkspørsmål og følger opp den norske språkpolitikken på oppdrag fra Kulturdepartementet.

Dette gjør Språkrådet

- Språkrådet samarbeider med offentlige og private aktører om språkpolitiske tiltak, blant annet om klarspråk i det offentlige og i næringslivet; fagspråk, terminologi og formidling på norsk; fordeling av nynorsk og bokmål i staten og norsk-språklig teknologi. Vi arbeider for at språkopplæringen skal bygge på språkpolitikken. Vi fører tilsyn med målloven og gir råd om stedsnavn.
- Språkrådet gir råd og formidler kunnskap om språk, språkbruk og språkarbeid. Rådgivning på nett, nettorbøker, kurs, seminarer og publikasjoner er viktige verktøy i dette arbeidet. Vi forvalter rettskrivningen i nynorsk og bokmål og følger med på hvordan språket utvikler seg. Vi godkjenner norske ordbøker og ordlister til bruk i skolen.
- Språkrådet fremmer norsk tegnspråk og de nasjonale minoritets-språkene kvensk, romani og romanes og samarbeider med språkbrukergruppene. Vi samarbeider med språkinstitusjoner i andre land, blant annet om å sikre nabospråkforståelse i Norden.
- Språkrådet deler ut Språkprisen for fremragende bruk av norsk i sakprosa og andre priser og stipend. Vi arrangerer den årlige Språkdagen for å sette søkelys på språk og språkbuk i samfunnet.

Hovedmålene for Språkrådets arbeid

- Styrke norsk språks status og bruk på utsatte samfunns-områder
- Fremme norsk som et godt og velfungerende kultur- og bruksspråk
- Ivareta det språklige mangfoldet og språkbrukernes interesser

Direktøren leder Språkrådets sekretariat, som blant annet har tre språkfaglige seksjoner. Styret i Språkrådet er utnevnt av Kulturdepartementet. Språkrådet har tre fagråd med språkkyndige og språkengasjerte personer fra hele samfunnet.

www.spraakradet.no
facebook.com/Spraakradet.NO
twitter.com/spraakradet

Språkrådet

Postboks 8107 Dep
0032 OSLO

TELEFON: 22 54 19 50

ANSVARLIG REDAKTØR:
Åse Wetås

KOMMUNIKASJONSSJEF:
Anne Kirkhusmo

REDAKTØR:
Erlend Lønnum
erlend.lonnum@sprakradet.no

JOURNALIST:
Lars Ivar Nordal
lars.ivar.nordal@sprakradet.no

ABONNEMENT OG
ADRESSEENDRING:
bestilling@sprakradet.no

Signerte artikler fra
eksterne skribenter står
for forfatterens syn.

Ettertrykk tillatt når
kilden er oppgitt.

OPPLAG: 10 800

Tekstene i dette nummeret
fins også på internett:
www.spraakradet.no/spraknytt

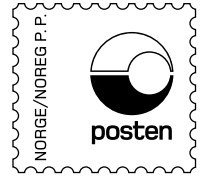
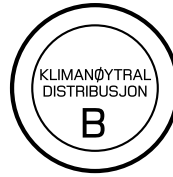
Fire nummer i året
Redaksjonen avsluttet
27.01.2017

LAYOUT: Beate Syversen
beate@b-7.no
TRYKK: Zoom Grafisk

ISSN 0333-3825

Forsideillustrasjon:
Foto: NRK

Baksideillustrasjon:
Library of Congress

Returadresse:
Språkrådet
Postboks 8107 Dep
0032 OSLO

HISTORIA BAK

BLURB

Om du ikkje veit kva ein *blurb* er, så har du nok lese ein likevel. På norsk kallar vi det ofte *vaskesetel*, men setelen fortel fint lite om korleis klede skal vaskast.

AV JOHN ERIK BØE LINDGREN

Ordet *blurb* kjem frå engelsk, og i engelsk-norsk ordbok blir det forklart med 'reklametekst' eller 'baksidetekst på bokomslag'. Ordet kan sporast attende til byrjinga av 1900-talet, da ordet blei brukt som ein hånleg omtale av overdrive forlagsskryt på bokomslag. Ordet er altså konstruert og har ein viss lyd målende kvalitet.

Sjølve teksten står vanlegvis på baksida av boka og kan vere omtalen frå forlaget eller forfattaren, eller det kan bli trykt utdrag frå positive bokmeldingar. Det er altså ikkje snakk om ei kritisk framstilling, men ein tekst som skal gi potensielle lesarar eit puff til å kjøpe boka.

På norsk er ordet *vaskesetel* hyppig brukt, truleg fordi ein slik tekst fungerer som ein følgesetel eller ei rettleiing. Mange koplar nok ordet med vasketilvisinga på klede, men opphavleg var *vaskesetel* lista over plagg som blei sende til vaskeriet. Det mein sjølvforklarande ordet *baksidetekst* er også i bruk.

Forlaga opererer av og til med eit skilje mellom *blurb* og *vaskesetel*, der det førstnemnde gjeld sitat og det sistnemnde omtalen til forlaget.

I tråd med mottoet «Norsk når du kan, engelsk når du må» tilrår vi *vaskesetel* eller *baksidetekst*.

YES, this is a "BLURB"!

All the Other Publishers commit them. Why Shouldn't We?

ARE YOU A BROMIDE?

BY
GELETT BURGESS

Say! Ain't this book a 90-II. P., six-cylinder Seller? If WE do say it as shouldn't, WE consider that this man Burgess has got Henry James locked into the coal-bin, telephoning for "Information"

WE expect to sell 350 copies of this great, grand book. It has gush and go to it, it has that Certain Something which makes you want to crawl through thirty miles of dense tropical jungle and bite somebody in the neck. No hero no heroine, nothing like that for OURS, but when you've READ this masterpiece, you'll know what a BOOK is, and you'll sic it onto your mother-in-law, your dentist and the pale youth who dips hot-air into Little Marjorie until 4 Q. M. in the front parlour. This book has 42-carat THRILLS in it. It fairly BURBLES. Ask the man at the counter what HE thinks of it! He's seen Janice Meredith faded to a mauve magenta. He's seen BLURBS before, and he's dead wise. He'll say:

This Book is the Proud Purple Penultimate!!

Den aller første blurben i verda